

PRESENTACIÓ DEL LLIBRE DE JOSEP M. PONS I GURI *QUAN NASQUÉ, S'EMANCIPÀ I S'ORGANITZÀ UNA VILA, ARENYS DE MAR, 1574-1720*¹

Josep M. Pons i Guri ha escrit el llibre *Quan nasqué, s'emancipà i s'organitzà una vila, Arenys de Mar, 1574-1720*, amb motiu de la celebració del quart centenari de la constitució municipal d'Arenys de Mar.

I és de tots conegut que Josep M. Pons i Guri és un mestre indiscutit i indiscutible en la història jurídica de Catalunya; des de ja fa força dècades i en aquesta matèria ha obtingut un merescut i generalitzat reconeixement, tant del lector que s'inicia o s'introdueix en aquests temes, com dels més erudits o especialistes.

Altrament, només cal obrir la *Gran enciclopèdia catalana* per veure que ja des de la seva primera edició el 1978 el nom de Josep M. Pons Guri hi figura en una veu força extensa, on Antoni Pladevall el qualifica de «jurista i historiador especialitzat en la història del dret català».

Si se m'ha cridat per fer aquesta presentació és degut a la meva condició de professor d'història del dret a la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona. Comprendreu, doncs, que sempre és difícil una situació com la meva en què s'ha de parlar davant dels veritables mestres i molt més quan es tracta de glossar la seva obra.

Considero que el llibre que tenim entre les mans és una fita notable d'unes línies de recerca que el Sr. Pons va començar ja fa molts anys sobre determinades matèries o temes que van cridar-li l'atenció, a les quals ha dedicat anys d'estudis i de treballs que s'han plasmat en una obra escrita immensa i de gran qualitat científica.

Em permetran, doncs, que faci una superficial referència a l'obra del Sr. Pons a fi de poder copsar millor, des d'aquesta visió global, el sentit i el significat del llibre que ha escrit sobre la seva estimada vila d'Arenys de Mar.

Estudiar el dret d'una societat equival a estudiar un dels aspectes essencials de la seva vida. Si s'estudia la història del dret català, com ha fet el Sr. Pons, allò que es pretén i s'obté és el coneixement dels orígens de Catalunya, com a comunitat política. A més a més, la història jurídica permet entendre el procés d'evolució de la societat catalana, del seu creixement, desenvolupament, crisis..., és a dir, el coneixement de la seva vida. Conèixer els orígens i el passat de Catalunya i el de les comunitats locals o comarcals que la van integrar és allò que ens permet comprendre i identificar millor el nostre present i també projectar i preveure amb més llibertat i consciència el nostre futur.

1. Aquesta presentació va tenir lloc a l'Ajuntament d'Arenys de Mar el 1999.

El dret és la vida d'una comunitat, ja que li dona la seguretat, l'estabilitat i la vertebració que els seus membres integrants necessiten per a viure en pau i per a desenvolupar les seves llibertats i potencialitats individuals, sense haver de preocupar-se directament per la seva defensa ni haver de fer justícia cadascú pel seu compte.

Per això els homes creen el dret i organitzen els poders públics en institucions. És una lluita fatigosa per a assolir nivells superiors de civilització i per a mantenir les conquestes jurídiques obtingudes, perquè malauradament els riscos d'involució sempre són presents, com es posa de manifest per les tràgiques notícies de l'actualitat internacional.

El Sr. Pons Guri ha dedicat molts dels seus estudis al problema de la creació del dret a Catalunya a través de la identificació, la publicació i l'estudi de les fonts de producció. També ha dedicat altres estudis als problemes que plantegen les institucions; entre aquests últims hem de situar el llibre que presentem sobre els orígens i l'evolució del municipi d'Arenys de Mar.

A la Catalunya de l'alta edat mitjana, la introducció del feudalisme produeix una crisi del poder públic general. En conseqüència, els senyors dels feus i dels castells imposen la seva voluntat com a dret a tots els habitants que resideixen en el terme de la seva jurisdicció castral.

Com ens indica el Sr. Pons, Arenys de Mar pertanyia al terme del castell de Montpalau, situat a la marina de l'antiga comarca de la Selva, dins la vegueria de Girona. Durant una certa època va formar part del Comtat de Girona.

El dret senyorial s'expressava no en lleis escrites, ni en doctrines jurídiques erudites i tècnicament molt elaborades, sinó que es feia present a la vida pràctica de les comunitats pageses a través de la imposició d'uns usos o costums adequats a la voluntat del senyor del castell. Sobre aquests costums i sobre el règim senyorial que van configurar, el Sr. Pons Guri ha dedicat nombrosos i fonamentals treballs com són: l'edició i l'estudi de les col·leccions de costums de Girona «Entre emfiteusi i feudalisme», «Mals usos i remença a Girona», «La jurisdicció senyorial a Sant Celoni 1203», l'estudi sobre el castell de Lloret i el dedicat a analitzar la motivació de la Sentència Arbitral de Guadalupe de 1486, les ordinacions processals del vescomtat de Cabrera, les ordinacions sobre pesca i venda del peix, etc., molts aplegats en els tres volums que la Fundació Noguera de Barcelona va editar al 1989 sota el títol *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*.

En definitiva es tracta d'estudiar el règim i el dret senyorial de Catalunya prenent com a exemple paradigmàtic comunitats senyorials de les quals va formar part el territori d'Arenys.

Amb el temps, sobre aquestes unitats comarcals dels barons es va anar imposant la monarquia del comte de Barcelona que defensava la idea de Catalunya com una comunitat general més homogènia i que no quedés reduïda a una mera juxta-

posició d'entitats locals autònomes o quasi independents, com eren alguns comtats i senyorius.

La traducció jurídica d'aquest projecte polític monàrquic va ser el renaixement de la llei general i de les institucions legislatives: les Corts Generals de Catalunya.

Tant a les lleis com a les Corts catalanes el Sr. Pons ha dedicat excel·lents treballs, com són els estudis sobre la compilació de les constitucions i altres drets de Catalunya apareguts el 1953 i el 1995, aquest últim com estudi introductor i a la reedició anastàtica de la compilació de 1704, publicada pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.

El llibre on s'edita el procés de les Corts Generals de 1362/1363 i el treball on dona a conèixer un instrument de gestió tributària per a afrontar el donatiu de Corts (fogatge del segle XIV) són exemples de la preocupació del Sr. Pons Guri per a comprendre, des del punt de vista del dret, el procés de formació de Catalunya com a comunitat general, de la qual la Generalitat, les Corts i el dret parlamentari eren testimonis ben representatius i eloqüents.

Però, el Principat de Catalunya només tenia sentit com a ens polític independent, dins de la comunitat cristiana universal de l'Església catòlica. Per aquest motiu, regia a Catalunya el dret canònic de l'Església que, a Catalunya, s'anava renovant periòdicament a través de les decisions sinodals de cada bisbat i conciliaris de la metròpoli tarraconense.

També sobre aquesta dimensió de la vida jurídica catalana, el Sr. Pons Guri ha dirigit la seva mirada crítica d'historiador i de jurista que ha donat com a resultat els valuosos treballs i edicions de 1966/1967 sobre les *Constitucions sinodals de Girona de la 1a Compilació* i les *Constitucions conciliars tarraconenses (1229-1330)*, reed. 1989, entre d'altres.

Malgrat que amb aquestes consideracions sobre l'obra del Sr. Pons no pretenc ser exhaustiu, no puc deixar d'al·ludir al seu gran interès per conèixer la vida pràctica del dret i la seva aplicació diària per part dels membres de la comunitat que feien negocis jurídics (compravendes, testaments, crèdits, arrendaments, etc.) i volien documentar públicament els seus actes per tal de gaudir de la protecció que el poder i el dret general atorgaven als documents autoritzats per qui tenia potestat per a donar la fe pública. Com a resultat d'aquesta línia de recerca, el Sr. Pons ens ha ofert notables treballs i edicions sobre els notaris i els instruments i protocols notariais.

Comptat i debatut, podem reduir totes aquestes aportacions històriques a uns grans ordres jurídics concurrents i coetanis: El dret universal de l'Església catòlica, el dret general de Catalunya, el dret comarcal dels barons o senyors de castells i el dret documental dels negocis jurídics realitzats pels particulars.

La peça que manca en aquest panorama és el dret municipal, el dret de la comunitat autònoma local que fuig dels mals usos i dels abusos senyorials per a

construir amb el dret un àmbit de convivència presidit per la idea de franqueses i de llibertats personals i de privilegis i exempcions, pel que fa al jou que imposaven els senyors i el seu dret feudal senyorial.

A banda d'allò que ens explica en el cos del llibre el Sr. Pons Guri amb la seva agudesa i claredat habituals, trobem un fil interpretatiu molt complet i segur en els textos i en els seus acurats registres de l'apèndix documental realitzats per la llicenciada Margot Pons i Espó, la néta del Sr. Pons Guri.

Hi trobem les fites i els elements formatius essencials que van convertir el poblat i els pobladors d'Arenys en una universitat dotada de personalitat jurídica pròpia i diferenciada de la seva matriu d'Arenys de Munt o, si ho volem dir d'una altra manera, en aquests documents se'ns fa palès el procés de configuració d'Arenys de Mar com una comunitat local autònoma dotada d'un dret i d'unes institucions polítiques i de govern pròpies que li han permès arribar fins al dia d'avui amb una identitat col·lectiva ben viva, precisament perquè es basa en els seus orígens i la seva història i els recorda.

La comunitat civil i la comunitat religiosa estan íntimament lligades als orígens d'Arenys de Mar. Per a obtenir una parròquia pròpia i diferent de la de Sant Martí d'Arenys es reuní l'assemblea de la universitat d'habitants de la riba de la mar que, malgrat que no tenia un caràcter permanent, va ser la primera institució representativa del municipi embrionari.

Amb el privilegi de 19 de gener de 1599, atorgat pel senyor del territori, el marquès d'Aitona dotà la comunitat local d'Arenys de Mar d'uns organismes unipersonals (jurats, clavari, oïdors de comptes) i col·legiats (el consell) de caràcter permanent i amb facultats representatives i polítiques, és a dir, amb una certa jurisdicció.

Això esdevenia quan ja s'havia obtingut l'erecció d'una església pròpia per part del bisbe i quan s'havia delimitat el territori sobre el qual el nou municipi exerciria la seva jurisdicció.

A partir d'aquest moment, i en ús de les potestats normatives que corresponien al nou municipi, es van reglamentar aspectes essencials del seu funcionament com són els relatius al règim jurídic per a la insaculació i l'extracció dels càrrecs públics o els relatius als aspectes de les finances i activitats econòmiques del municipi, com les ordenacions sobre la clavaria o, ja en l'època final, la mostassaferia.

Però no sempre la jurisdicció municipal era competent per a decidir de forma exclusiva sobre totes les matèries. Per això s'explica que s'hagués de comptar amb la intervenció del senyor o, fins i tot del monarca, per a poder aprovar reglamentacions sobre aspectes tan essencials com els serveis de caràcter militar o la imposició de tributs en benefici del municipi.

Destaca en aquest punt el permís o llicència atorgades per la marquesa d'Aitona el 1680 a favor de la vila d'Arenys de Mar, perquè pugui celebrar mercat set-

manal els dissabtes i fires els dies de la festivitat de Sant Zenon i de Sant Fèlix, és a dir, els dies 9 i 10 de juliol de cada any.

No vull allargar més aquesta presentació d'un llibre de lectura tan atractiva, que a tots, en general, ens dóna una gran lliçó sobre la història d'un municipi i que per als arenyencs comporta, a més a més, la recuperació d'una experiència historicojurídica que forma part de la seva pròpia identitat.

Dr. Tomàs de Montagut
Catedràtic d'història del dret. Universitat Pompeu Fabra